

В.М. Нагаєв, д-р. пед. наук, професор

П.О. Абраменко, канд. с.-г. наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ: ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Формування кваліфікованого кадрового потенціалу аграрної сфери сьогодні розглядається як один з вирішальних важелів подолання економічної кризи в Україні та виходу сільського господарства на рівень високорозвинутих країн світу. У комплексній програмі підтримки розвитку українського села на період до 2015 р. зазначено, що однією з найважливіших проблем розвитку аграрного сектора економіки на найближчу перспективу є кадрове забезпечення галузі. Зокрема, передбачається вирішення складних завдань, що пов'язані з реформуванням системи аграрної освіти України і підготовкою висококваліфікованих, творчо обдарованих кадрів аграрної сфери. Передусім, це стосується удосконалення державних стандартів вищої освіти, розробки та впровадження інноваційних педагогічних технологій, оновлення змісту навчання, дидактичних методів, форм та засобів, які сприятимуть розвитку творчих здібностей фахівців-аграріїв відповідно до потреб аграрного сектора економіки України [7, с. 9].

Сучасні вимоги ринку праці до професійної підготовленості фахівців аграрної сфери зростають залежно від темпів оновлення видів продукції, обладнання і технологічних процесів. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до творчої обдарованості і гнучкості спеціалістів, їхньої багатогранності та здатності до динамічної трансформації. Такі фахівці мають володіти комплексом професійних знань, умінь та навичок, що відповідають інтенсифікації виробництва, передовим досягненням науки і техніки. Вони мають бути здатними творчо вирішувати сучасні проблеми, брати на себе роль лідера, вести за собою інших. Наведені вище вимоги зумовлюють необхідність формування у майбутніх керівників і спеціалістів сільськогосподарського виробництва досвіду творчої діяльності в системі їхньої професійної підготовки. Однак наявний процес підготовки кадрів аграрного профілю в Україні не забезпечує високого

рівня сформованості творчого досвіду майбутніх фахівців і, як наслідок, адекватного рівня готовності до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Однією з основних причин загострення проблеми кадрового забезпечення сільськогосподарського виробництва є недосконалість дидактичного складника підготовки фахівців-аграріїв, зокрема, при організації навчального процесу недостатньо враховуються особливості психології молоді, вплив активних методів навчання на розвиток творчої особистості тощо. За цих умов педагогічна система вищого навчального аграрного закладу (ВНАЗ) має адекватно реагувати на соціальне замовлення, сприяти активізації навчально-творчої діяльності (НТД) студентів і формуванню на цій основі творчої особистості фахівця аграрної сфери [2, 6].

Вирішення проблем аграрної освіти неможливо без інвестицій у аграрну освіту та науку, підвищення кваліфікації, професійних здібностей і навичок викладачів, отримання нових знань і навичок, які будуть потрібні в процесі навчання впродовж життя. У галузевій програмі модернізації системи аграрної освіти на 2010-2015 рр. зазначено, що розвиток аграрної освіти і науки є важливою ланкою в системі інноваційного розвитку агропромислового сектора економіки: “аграрна освіта – аграрна наука – аграрне виробництво”. Аграрна освіта є джерелом поповнення кадрів аграрної науки та забезпечує населення, зайняте в агропромисловому виробництві, сучасними знаннями, необхідними для економічного розвитку аграрного сектора економіки України. Освіта має використовувати кращі досягнення науки, технологій та інновацій.

Відповідний напрям професійної підготовки тісно пов'язаний з проблемою управління навчально-творчою діяльністю студентів, яка має вирішуватися на основі системного підходу з розробкою інноваційних педагогічних технологій і дидактичних засобів. Хоча педагогічна наука і практика ніколи не стояли осторонь розв'язання проблеми підвищення ефективності підготовки фахівців, в умовах інтенсифікації навчально-виховного процесу постало питання розробки педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів вищих навчальних аграрних закладів. Незважаючи на досить вагомні результати наукових пошуків у галузі управління навчально-творчою діяльністю студентів, вони не набули ознак цілісного системного узагальнення. Поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти теоретико-методологічних і методичних основ управління навчально-творчою діяльністю студентів у вищих навчальних аграрних закладах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в удосконаленні процесу підготовки фахівців аграрної сфери на основі впровадження дворівневої педагогічної технології управління начально-творчою діяльністю студентів на макро- та мікрорівні в системі кредитно-модульної організації начального процесу.

Виклад основного матеріалу досліджень. Аналіз теоретичних джерел [1–4, 8] дозволив визначити цілісну функціональну структуру педагогічної технології як сукупність таких компонентів: концептуальна основа; змістовна частина навчання з цільовою програмою; процесуальний блок, що реалізує технологічний процес досягнення результату; мотиваційний складник, що включає відповідні методи, форми та засоби, через які здійснюється вплив на мотиваційну поведінку особистості; діагностична частина, що включає оцінку одержаних результатів, їх співвідношення з поставленою метою і завданнями. Наведені структурні компоненти мають містити управлінський складник, який їх об'єднує та дозволяє досягти мети управління навчально-творчою діяльністю. Враховуючи останнє, висновуємо, що педагогічній технології властиві як змістовні (цілі навчання, зміст навчального матеріалу), так і процесуально-управлінські складники (методи, форми та засоби навчання і управління НТД). На основі цих теоретичних позицій визначено структурні компоненти педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю: цілі управління НТД; засоби управління НТД; засоби педагогічної взаємодії викладача і студента; процес управління НТД за технологічними етапами реалізації функцій мотивації, планування, організації, контролю, аналізу та регулювання; результат управління НТД.

На підґрунті аналізу функціональної структури педагогічного процесу за технологічним підходом запропоновано дворівневу (макро- та мікрорівні) педагогічну технологію управління навчально-творчою діяльністю (ПТУНТД) студентів, яка являє собою цілісну систему взаємопов'язаних технологічних етапів (мотиваційно-орієнтувальний, планувально-цільовий, перетворювальний, діагностичний), що визначають функціональний вплив на НТД студентів засобами управління, співуправління та самоуправління і в єдності забезпечують формування професійно-творчої компетентності фахівців аграрної сфери.

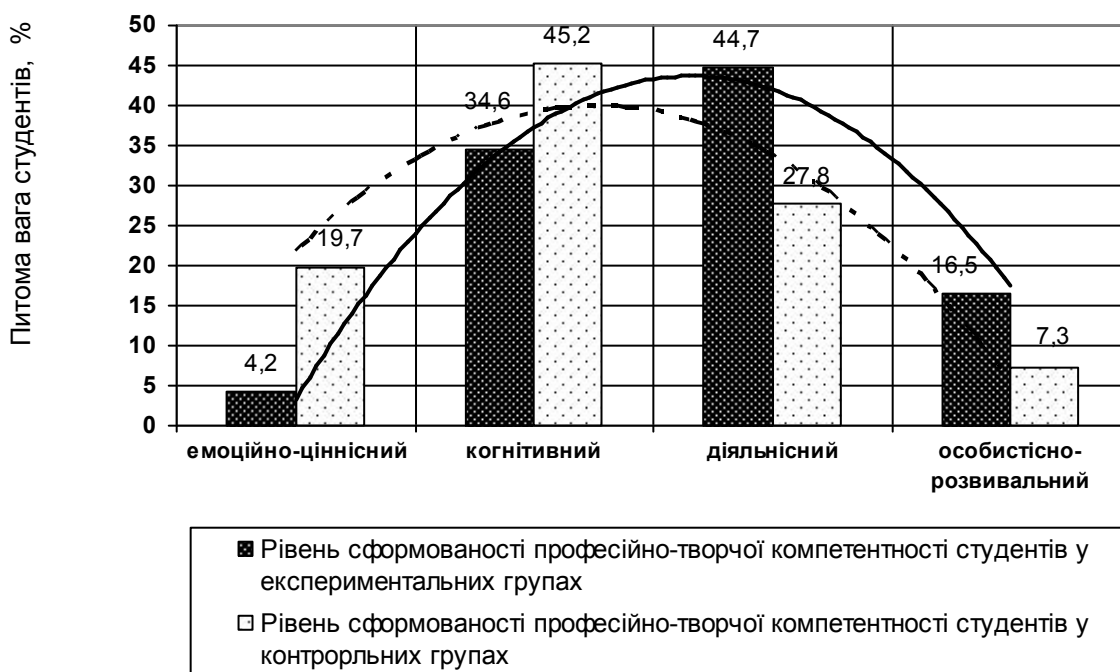
Дворівнева ПТУНТД реалізується на основі поетапної моделі управління. На макрорівні (етапи: мотиваційно-орієнтувальний; планувально-творчий; організаційно-перетворювальний; творчого саморозвитку) педагогічна технологія передбачає творче зростання майбутніх фахівців упродовж навчання до рівня їхньої фахової

компетентності. Мікротехнологія в єдності мотиваційно-орієнтувального, планувально-творчого, креативно-розвивального, рефлексивно-творчого етапів є інваріантом стосовно організації навчально-творчої діяльності студентів на заняттях, що забезпечує набуття ними творчого досвіду. Мотиваційно-орієнтувальний етап ставить за мету створення дієвої системи спонукання студента до НТД на основі його ціннісної орієнтації щодо самоуправління НТД. Планувально-творчий етап передбачає розробку індивідуальної цільової програми НТД студентів. Організаційно-перетворювальний (креативно-розвивальний) етап здійснює формування навичок продуктивної самоорганізації. На етапі творчого саморозвитку (рефлексивно-творчому) основними функціями управління є контрольно-аналітична та регулювальна. При цьому системоутворювальним фактором виступає спілкування та комунікація між суб'єктами; передбачається оцінка та аналіз як освітнього, так і управлінського результату – сформованості навичок самоконтролю та самоаналізу НТД на основі рефлексивного підходу.

Ефективне функціонування дворівневої ПТУНТД можливе за умов підвищення рівня управління самостійною та індивідуальною роботою студентів через відповідне мотиваційне забезпечення, планування стратегії самоорганізації НТД, а також упровадження системи зворотного зв'язку та функцій саморефлексії. Реалізація моделі управління самостійною та індивідуальною роботою студентів передбачає такі організаційні компоненти: створення викладачем системи навчально-методичного забезпечення управління самостійною та індивідуальною роботою студентів; самоуправління НТД студентів; діалоговий зв'язок в системах: «викладач-студент» та «студент-студент»; контроль і самоконтроль результатів самостійної та індивідуальної роботи. Спираючись на результати досліджень впливу активних методів навчання на формування творчих професійних навичок фахівців, розроблено та запроваджено у навчальний процес моделі дидактичних ігор, які активізують НТД у контексті професійної підготовки фахівців-аграріїв. Процес гри подано як дидактичну мікросистему управління НТД, яка технологічно реалізує етапи ПТУНТД від мотиваційно-орієнтувального до творчого саморозвитку. Важливою педагогічною умовою активізації НТД є стимулювання студентів до співуправління та самоуправління і формування на цій основі наукового, творчого та соціального досвіду. З цією метою створено громадську організацію «Науковий центр дидактики менеджмент-освіти», запропоновано проведення семінарських занять в активній формі.

Результати експериментальної роботи засвідчили підвищення рівня сформованості компонентів професійно-творчої компетентності майбутніх фахівців-аграріїв. Наприклад, у середньому відзначено підвищення: навчально-творчої активності студентів – на 25 %; рівня сформованості творчого досвіду – на 20,3 %; успішності – на 9,6 %; міцності знань – на 16,2 %; умотивованості НТД – на 15,6 %; продуктивності навчання – на 28,8 % [5, с. 156-157].

З метою визначення динамічних розбіжностей у формуванні досвіду творчої діяльності студентів експериментальних і контрольних груп проведено їх групування за компонентами професійно-творчої компетентності на прикладі окремих навчальних дисциплін («Основи менеджменту», «Аграрний менеджмент», «Управління персоналом», «Управління виробничою інфраструктурою», «Конфліктологія» та ін.). В основу групування було покладено методику розподілу студентів за рівнем їх творчої активності та сформованості творчого досвіду з поділом на чотири класи (початковий, середній, достатній, високий), які відповідають емоційно-ціннісному, когнітивному, діяльнісному та особистісно-розвивальному компонентам професійно-творчої компетентності фахівців-аграріїв (рисунок).

Гістограма розподілу студентів за компонентами професійно-творчої компетентності

Аналіз діаграми свідчить про істотне збільшення питомої ваги студентів експериментальних груп, які знаходяться на рівні особистісно-

розвивального компоненту в структурі професійно-творчої компетентності (16,5 % проти 7,3 %). Питома вага студентів експериментальних груп у сукупності за особистісно-розвивальним та діяльнісним компонентами становить 61,2 %, проти 35,1 % у студентів контрольних груп. Якісний аналіз одержаних результатів засвідчив, що у студентів експериментальних груп на рівні сформованості особистісно-розвивального компоненту професійно-творчої компетентності превалюють навички саморозвитку. На цьому етапі під впливом досягнутих творчих результатів НТД починається формування у студентів нової (удосконаленої) мотиваційної структури НТД, що створює передумови для повторного циклу самоуправління НТД за ПТУНТД.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Результатами контрольного етапу експерименту підтверджено наявність високого рівня сформованості професійно-творчої компетентності студентів експериментальних груп. Запропонована педагогічна технологія забезпечує технологізацію розвитку досвіду діяльності студентів від репродуктивних рівнів до продуктивних і творчих. При цьому забезпечується перехід від прямого управління до співуправління та самоуправління НТД студентів.

Оцінюючи креативні та оргдіяльнісні якості, викладачі засвідчили значно ширший діапазон їх рівня розвитку у студентів експериментальних груп. Наприклад, планувальна діяльність студентів експериментальних груп характеризувалася вміннями розробляти і коригувати індивідуальну стратегію самоуправління НТД із визначенням ієрархії цілей досягнення освітнього результату. При цьому студенти контрольних груп, частіше всього, обмежувалися лише вибором мети індивідуального завдання та напрямку її реалізації.

Для запровадження дворівневої ПТУНТД у навчальний процес необхідно дотримуватися таких організаційно-педагогічних умов. На мікрорівні: створення системи мотиваційного забезпечення; визначення цілей НТД і розробка кредитно-модульних програм; обґрунтування дидактичних методів, форм та засобів управління НТД; підготовка науково-методичного забезпечення; організація творчого освітнього середовища; моніторинг якості підготовки фахівців відповідно цільової функції. На макрорівні дворівнева ПТУНТД передбачає активне використання у навчально-виховному процесі таких організаційних форм управління НТД, як методологічні семінари, освітні студії, наукові громадські організації.

Бібліографічний список: 1. Алексюк А.М. Експериментальне впровадження технології модульної організації навчання у вищій школі / А. М. Алексюк // Проблеми вищої школи. – К.: Вища школа, 1994. – Вип. 79. – С. 3–9. 2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с. 3. Дмитренко Т.О. Системний аналіз педагогічної технології / Т.О. Дмитренко // Напрямки наукових досліджень кафедри педагогіки: зб. наук. праць ХДПУ ім. Г.С. Сковороди; за ред. В.І. Лозової. – Х.: ХДПУ, 1997. – С. 67–70. 4. Лазарєв М.І. Полісистемне моделювання змісту технологій навчання загальноінженерних дисциплін: монографія / М.І. Лазарєв. – Х.: Вид-во НФаУ, 2003. – 356 с. 5. Нагаєв В.М. Дидактичні засади впровадження дворівневої педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів вищих навчальних аграрних закладів / В.М. Нагаєв: Монографія. – Х.: Колегіум, 2012. – 217 с. 6. Нагаєв В.М. Формування професійно-творчої компетентності фахівця аграрної сфери / В.М. Нагаєв // Наукові праці Полтавської державної академії. – Вип. 2 (5) – Т. 1. – Полтава: ПДАА, 2012. – С. 184-189. 7. Про затвердження Комплексної програми підтримки розвитку українського села на період до 2015 року: Постанова Кабінету міністрів України // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 3- 34. 8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 172 с.

Нагаєв В.М., Абраменко П.А. Формирование кадрового потенциала аграрной сферы : образовательный аспект. Аналізуються результати впровадження в навчальний процес двохрівневої педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів. Розглядаються сучасні дидактичні способи управління процесом підготовки кадрів вищого аграрного освіти в ринкових умовах господарювання.

Nagaev V., Abramenko P. Forming of skilled potential of agrarian sphere: educational aspect. The application results of two-level pedagogical technology in management of students' educational and creative activities into the educational process have been analyzed. Modern didactic ways of management of the process of training of higher agrarian education specialists under the market management conditions are exposed.